Számítógépes Hálózatok

3. Előadás: Fizikai réteg II.rész Adatkapcsolati réteg

Csatorna hozzáférés módszerei

Multiplexálás

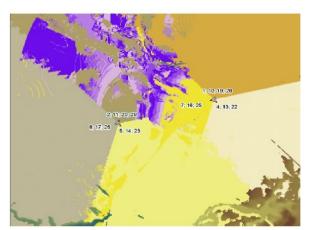
 Lehetővé teszi, hogy több jel egy időben utazzon egy fizikai közegen

 Több jel átvitele érdekében a csatornát logikailag elkülönített kisebb csatornákra (alcsatornákra) bontjuk

 A küldő oldalon szükséges egy speciális eszköz (multiplexer), mely a jeleket a csatorna megfelelő alcsatornáira helyezi

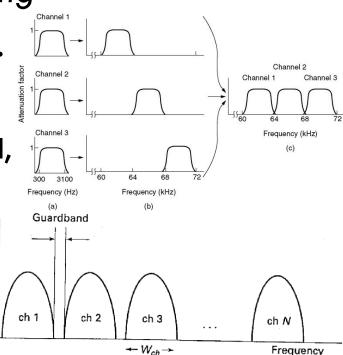
Térbeli multiplexálás

- Ez a legegyszerűbb multiplexálási módszer.
- Angolul Space-Division Multiplexing
- Vezetékes kommunikáció esetén minden egyes csatornához külön pont-pont vezeték tartozik.
- Vezeték nélküli kommunikáció esetén minden egyes csatornához külön antenna rendelődik.

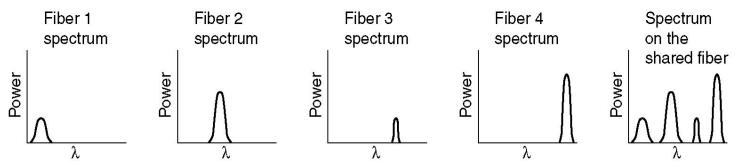
Frekvencia multiplexálás

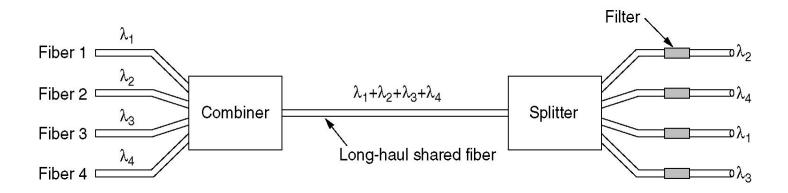
- Olyan módszertan, amelyben egy kommunikációs
   csatornán több szignál kombinációja adja az átvitelt.
- Minden szignálhoz más frekvencia tartozik.
- Angolul Frequency-Division Multiplexing
- □ Tipikusan analóg vonalon használják.
- □ Többféle megvalósítása van:
  - XOR a szignálokon véletlen bitsorozattal,
  - pszeudo véletlen szám alapú választás

Hullámhossz multiplexálás

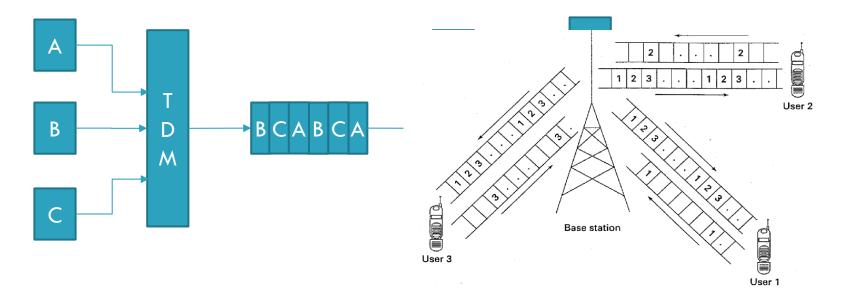
- Optikai kábeleknél alkalmazzák.
- Angolul Wavelength-Division Multiplexing

Időbeli multiplexálás

- Több párhuzamos adatfolyam átvitelét a jelsorozat rövid időintervallumokra szegmentálásával oldja meg.
- Diszkrét időszeletek használata. Minden állomás saját időszeletet kap.
- Angolul Time-Division Multiplexing

g

- a harmadik generációs mobiltelefon hálózatok alapját képezi (IS-95 szabvány)
- minden állomás egyfolytában sugározhat a rendelkezésre álló teljes frekvenciasávon
- Feltételezi, hogy a többszörös jelek lineárisan összeadódnak.
- Kulcsa: a hasznos jel kiszűrése

ALGORITMUS

- minden bitidőt m darab rövid intervallumra osztunk, ezek a töredékek (angolul chip)
- minden állomáshoz egy m bites kód tartozik, úgynevezett töredéksorozat (angolul chip sequence)
- Ha 1-es bitet akar továbbítani egy állomás, akkor elküldi a saját töredéksorozatát.
- Ha 0-es bitet akar továbbítani egy állomás, akkor elküldi a saját töredéksorozatának egyes komplemensét.

C

- m-szeres sávszélesség válik szükségessé, azaz szórt spektrumú kommunikációt valósít meg
- szemléltetésre bipoláris kódolást használunk:
  - bináris 0 esetén -1; bináris 1 esetén +1
  - az állomásokhoz rendelt töredék sorozatok **páronként ortogonálisak**

Code Division Multiple Access 3/3

szinkron esetben a Walsh mátrix oszlopai vagy sorai egyszerű módon meghatároznak egy kölcsönösen ortogonális töredék sorozat halmazt

$$\forall k \in \mathbb{N} \land k \ge 2 : H(2^k) = \begin{bmatrix} H(2^{k-1}) & H(2^{k-1}) \\ H(2^{k-1}) & -H(2^{k-1}) \end{bmatrix}$$

Code Division Multiple Access példa

A állomás

Chip kódja legyen (1,-1). Átvitelre szánt adat legyen 1011

- Egyedi szignál
   előállítása az (1,0,1,1)
   vektorra:
   ((1,-1),(-1,1),(1,-1),(1,1))
- Szignál modulálása a csatornára.

B állomás

Chip kódja legyen (1,1). Átvitelre szánt adat legyen 0011

- Egyedi szignál
   előállítása az (0,0,1,1)
   vektorra:
   ((-1,-1),(-1,-1),(1,1),(1,1))
- Szignál modulálása a csatornára.

$$((1+(-1),(-1)+(-1)),((-1)+(-1),1+(-1)),(1+1,(-1)+1),(1+1,(-1)+1)) = (0,-2,-2,0,2,0,2,0)$$

Code Division Multiple Access példa

 $\frac{((1+(-1),(-1)+(-1)),((-1)+(-1),1+(-1)),(1+1,(-1)+1),(1+1,(-1)+1))}{((0,-2),(-2,0),(2,0),(2,0))}$

<u>Vevő 1</u>

Ismeri B chip kódját: (1,1).

- Visszakódolás az ismert kóddal: ((0,-2)*(1,1),(-2,0)*(1,1),(2,0)*(1,1),(2,0)*(1,1))
- Kapott (-2,-2,2,2) eredmény értelmezése:
  (-,-,+,+), azaz 0011 volt az üzenet B-től.

Vevő 2

Ismeri A chip kódját: (1,-1).

- Visszakódolás az ismert kóddal: ((0,-2)*(1,-1),(-2,0)*(1,-1),(2,0)*(1,-1) ,(2,0)*(1,-1))
- Kapott (2,-2,2,2) eredmény értelmezése: (+,-,+,+), azaz 1011 volt az üzenet A-tól.

Médium többszörös használata összefoglalás

- 13
  - Tér-multiplexálás avagy SDM (párhuzamos adatátviteli csatornák)
    - cellurális hálózatok
  - Frekvencia-multiplexálás avagy FDM(a frekvencia tartomány felosztása és küldőhöz rendelése)
    - "Direct Sequence Spread Spectrum" (XOR a szignálokon véletlen bitsorozattal)
    - "Frequency Hopping Spread Spectrum" (pszeudo véletlen szám alapú választás)
  - Idő-multiplexálás avagy TDM (a médium használat időszeletekre osztása és küldőhöz rendelése)
    - diszkrét idő szeletek (slot)
    - koordináció vagy merev felosztás kell hozzá
  - Hullámhossz-multiplexálás avagy WDM (optikai frekvencia-multiplexálás)
  - Kód multiplexálás avagy CDM (mobil kommunikációban használatos)

ADATKAPCSOLATI RÉTEG

Adatkapcsolati réteg

Alkalmazási Megjelenítési Ülés Szállítói Hálózati Adatkapcsolati **Fizikai**

- Szolgáltatás
  - Adatok keretekre tördelése: határok a csomagok között
  - Közeghozzáférés vezérlés (MAC)
  - Per-hop megbízhatóság és folyamvezérlés
- □ Interfész
  - Keret küldése két közös médiumra kötött eszköz között
- Protokoll
  - Fizikai címzés (pl. MAC address, IB address)
- Példák: Ethernet, Wifi, InfiniBand

Adatkapcsolati réteg

Alkalmazási Megjelenítési Ülés Szállítói Hálózati Adatkapcsolati Fizikai

- □ Funkciók:
  - Adat blokkok (keretek/frames) küldése eszközök között
  - A fizikai közeghez való hozzáférés szabályozása
- Legfőbb kihívások:
  - Hogyan keretezzük az adatokat?
  - Hogyan ismerjük fel a hibát?
  - Hogyan vezéreljük a közeghozzáférést (MAC)?
  - Hogyan oldjuk fel vagy előzzük meg az ütközési helyzeteket?

Adatkapcsolati réteg

Feladatai

- iól definiált szolgálati interfész biztosítása a hálózati rétegnek:
  - nyugtázatlan összeköttetés alapú szolgálat;
  - nyugtázott összeköttetés nélküli szolgálat;
  - nyugtázott összeköttetés alapú szolgálat (3 fázis);
- átviteli hibák kezelése;
- adatforgalom szabályozása (elárasztás elkerülése)

Keret képzés / Keretezés / Framing

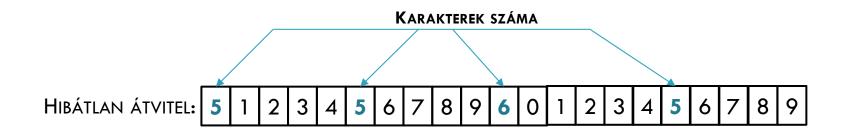
Keret képzés/Keretezés/Framing

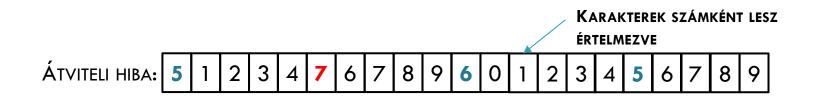
19

- A bitek kódolását a fizikai réteg határozza meg
- A következő lépés az adatblokkok "kódolása"
  - Csomag-kapcsolt hálózatok
    - Minden csomag útvonal (routing) információt is tartalmaz
    - Az adathatárokat ismernünk kell a fejlécek olvasásához
  - a fizikai réteg nem garantál hibamentességet, az adatkapcsolati réteg feladata a hibajelzés illetve a szükség szerint javítás
    - Megoldás: keretekre tördelése a bitfolyamnak, és ellenőrző összegek számítása
  - a keretezés nem egyszerű feladat, mivel megbízható időzítésre nem nagyon van lehetőség
- Keret képzés fajtái
  - Bájt alapú protokollok
  - Bit alapú protokollok
  - Óra alapú protokollok

Bájt alapú: Karakterszámlálás

- a keretben lévő karakterek számának megadása a keret fejlécében lévő mezőben
- a vevő adatkapcsolati rétege tudni fogja a keret végét
- Probléma: nagyon érzékeny a hibára a módszer

Bájt alapú: Bájt beszúrás (Byte Stuffing)

- FLAG ESC ESC Adat ESC FLAG FLAG
- Egy speciális FLAG bájt (jelölő bájt) jelzi az adat keret elejét és végét
  - Korábban két speciális bájtot használtak: egyet a keret elejéhez és egyet a végéhez
- Probléma: Mi van, ha a FLAG szerepel az adat bájtok között is?
  - Szúrjunk be egy speciális ESC (Escape) bájtot az "adat" FLAG elé
  - Mi van ha ESC is szerepel az adatban?
    - Szúrjunk be egy újabb ESC bájtot elé.
  - Hasonlóan a C stringeknél látottakhoz:
    - printf("You must \"escape\" quotes in strings");
    - printf("You must \\escape\\ forward slashes as well");
- Pont-pont alapú protokollok használják: modem, DSL, cellular, ...

Bájt beszúrás példa

KERETEZENDŐ ADAT

KERETEZETT ADAT

[FLAG] H E L L	0	[SPACE]	[ESC]	[ESC]	[FLAG]
----------------	---	---------	-------	-------	--------

Bit alapú: Bit beszúrás (Bit stuffing)

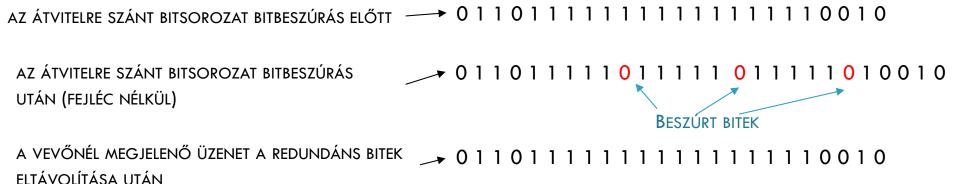
01111110

Adat

01111110

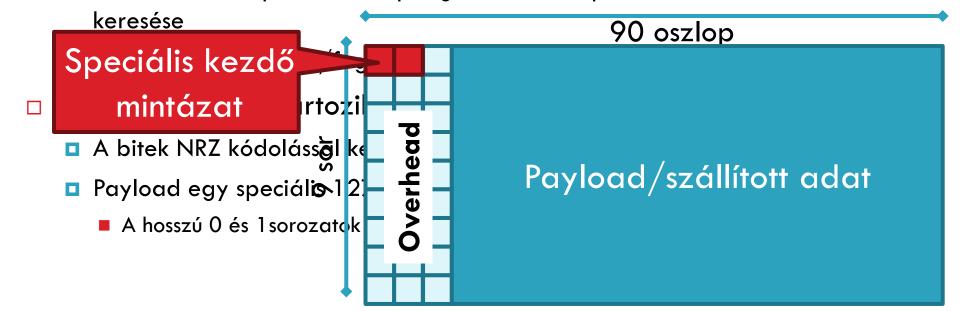
- Minden keret speciális bitmintával kezdődik és végződik (hasonlóan a bájt beszúráshoz)
  - A kezdő és záró bitsorozat ugyanaz
  - Például: 01111110 a High-level Data Link Protocol (HDLC) esetén
- A Küldő az adatban előforduló minden 11111 részsorozat elé 0 bitet szúr be
  - Ezt nevezzük bit beszúrásnak
- A Fogadó miután az 11111 részsorozattal találkozik a fogadott adatban:
  - 111110 → eltávolítja a 0-t (mivel ez a beszúrás eredménye volt)
  - 11111**1** → ekkor még egy bitet olvas
    - 11111**10** → keret vége
    - 11111**11 →** ez hiba, hisz ilyen nem állhat elő a küldő oldalon. Eldobjuk a keretet!
- □ Hátránya: legrosszabb esetben 20% teljesítmény csökkenés
- Mi történik ha a záró bitminta meghibásodik?

Példa bit beszúrásra

Óra alapú keretezés: SONET

- Synchronous Optical Network
  - Nagyon gyors optikai kábelen való átvitel
  - STS-n, e.g. STS-1: 51.84 Mbps, STS-768: 36.7 Gbps
- Az STS-1 keretei rögzített mérettel rendelkeznek
  - □ 9*90 = 810 bájt → 810 bájt fogadása után újabb keret-kezdő mintázat

Hiba felügyelet

Zaj kezelése

- A fizikai világ eredendően zajos
  - Interferencia az elektromos kábelek között
  - Áthallás a rádiós átvitelek között, mikrosütő, ...
  - Napviharok
- Hogyan detektáljuk a bithibákat az átvitelben?
- Hogyan állítsuk helyre a hibát?

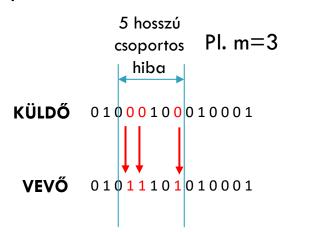
Bithibák definíciók és példák

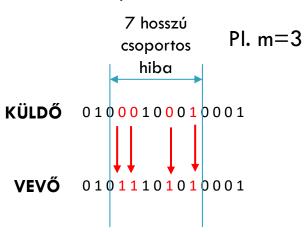
 egyszerű bithiba – az adategység 1 bitje nulláról egyre avagy egyről nullára változik. Például:

 KÜLDŐ
 0 1 1 0 0 0 1 0

 VEVŐ
 0 1 1 0 1 0 1 0

csoportos hiba (angolul burst error) – Az átviteli csatornán fogadott bitek egy olyan folytonos sorozata, amelynek az első és utolsó szimbóluma hibás, és nem létezik ezen két szimbólummal határolt részsorozatban olyan m hosszú részsorozat, amelyet helyesen fogadtunk volna a hiba burst-ön belül. A definícióban használt m paramétert védelmi övezetnek (guard band) nevezzük. (Gilbert-Elliott modell)

- Ötlet: küldjünk két kópiát minden egyes keretből
  - if (memcmp(frame1, frame2) != 0) { JAJ, HIBA TÖRTÉNT! }
- □ Miért rossz ötlet ez?
  - Túl magas ára van / a hatékonyság jelentősen lecsökken
  - Gyenge hibavédelemmel rendelkezik
    - Lényegében a duplán elküldött adat azt jelenti, hogy kétszer akkora esélye lesz a meghibásodásnak

- Ötlet: egy extra bitet adunk a bitsorozathoz úgy, hogy az egyesek száma végül páros legyen
  - Példa: 7-bites ASCII karakterek + 1 paritásbit
  - 0101001 1 1101001 0 1011110 1 0001110 1 0110100 1

- 1-bit hiba detektálható
- 2-bit hiba nem detektálható
- Nem megbízható burstös hibák esetén

Hiba vezérlés

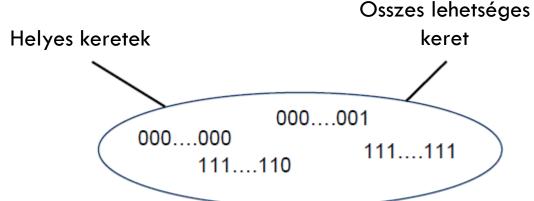
- Stratégiák
  - Hiba javító kódok
    - Előre hibajavítás
    - Forward Error Correction (FEC)
    - kevésbé megbízható csatornákon célszerűbb
  - Hiba detektálás és újraküldés
    - Automatic Repeat Request (ARQ)
    - megbízható csatornákon olcsóbb

Hiba vezérlés

- □ Célok
  - Hiba detektálás
    - javítással
      - Forward error correction
    - Javítás nélkül -> pl. eldobjuk a keretet
      - Utólagos hibajavítás
      - A hibás keret újraküldése
  - Hiba javítás
    - Hiba detektálás nélkül
      - Pl. hangátvitel

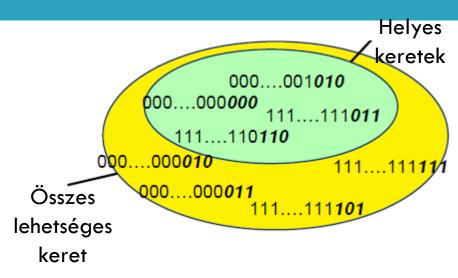
Redundancia

- Redundancia szükséges a hiba vezérléshez
- Redundancia nélkül
  - □ 2^m lehetséges üzenet írható le m biten
  - Mindegyik helyes (legal) üzenet és fontos adatot tartalmazhat
  - Ekkor minden hiba egy új helyes (legal) üzenetet eredményez
    - A hiba felismerése lehetetlen
- Hogyan ismerjük fel a hibát???

Redundancia

- □ Egy keret felépítése:
  - m adat bit (ez az üzenet)
  - r redundáns/ellenőrző bit
    - Az üzenetből számolt, új információt nem hordoz
  - □ A teljes keret hossza: n = m + r

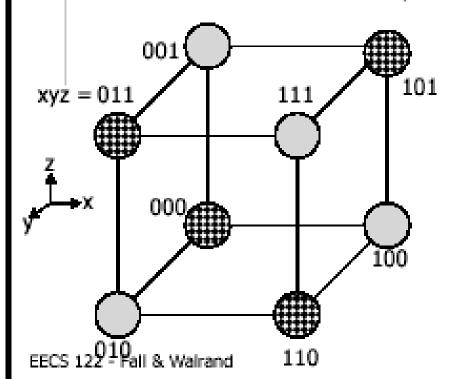
Az így előálló n bites bitsorozatot n hosszú kódszónak nevezzük!

Error Control Codes

How Codes Work: Words and Codewords

- Code = subset of possible words: Codewords
- Example:

n 3 bits => 8 words; codewords: subset

Words:

000, 001, 010, 011 100, 101, 110, 111

Code:

000, 011, 101, 110

Send only codewords

Elméleti alapok

- $\square$ Tegyük fel, hogy a keret m bitet tartalmaz. ("uzenet bitek")
- A redundáns bitek száma legyen r. (ellenőrző bitek)
- A küldendő keret tehát n=m+r bit hosszú. (kódszó)

Hamming távolság

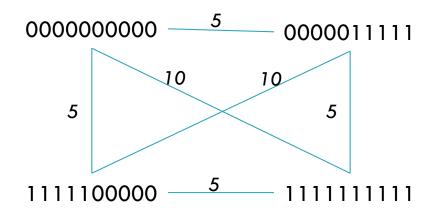
- Az olyan bitpozíciók számát, amelyeken a két kódszóban különböző bitek állnak, a két kódszó Hamming távolságának nevezzük.
  - Jelölés: d(x,y)
- Legyen S egyenlő hosszú bitszavak halmaza, ekkor S Hamming távolsága az alábbi:

$$d(S) \coloneqq \min_{x,y \in S \land x \neq y} d(x,y)$$

- □ Jelölés: d(S)
- A Hamming távolság egy metrika.

Példa Hamming távolságra

- Mi lesz a halmaz Hamming távolsága?
  - d(S) = 5

Hamming távolság használata

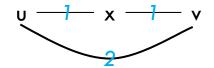
S halmaz legyen a megengedett azonos hosszú kódszavak halmaza.

d(S)=1 esetén

- nincs hibafelismerés
- megengedett kódszóból megengedett kódszó állhat elő 1 bit megváltoztatásával

d(S)=2 esetén

- na az u kódszóhoz létezik olyan x megengedett kódszó, amelyre d(u,x)=1, akkor hiba történt.
- Feltéve, hogy az u és v megengedett kódszavak távolsága minimális, akkor a következő összefüggésnek teljesülnie kell: $2 = d(u, v) \le d(u, x) + d(x, v)$.
- Azaz egy bithiba felismerhető, de nem javítható.

Hamming korlát bináris kódkönyvre 1/3

TÉTEL

Minden $C\subseteq\{0,1\}^n$ kód , ahol $d(C)=k\ (\in \mathbb{N}_+)$. Akkor teljesül az alábbi összefüggés:

$$|C| \sum_{i=0}^{\left\lfloor \frac{k-1}{2} \right\rfloor} \binom{n}{i} \le 2^n$$

BIZONYÍTÁS

- 1. Hány olyan bitszó létezik, amely egy tetszőleges $x \in C$ kódszótól pontosan $i \in \mathbb{N}_+$ távolságra helyezkedik el?
  - lacksquare Pontosan $\binom{n}{i}$ lehetőség van.
- 2. Hány olyan bitszó létezik, amely egy tetszőleges $x \in C$ kódszótól legfeljebb $\left|\frac{k-1}{2}\right|$ távolságra helyezkedik el?
  - Pontosan $\sum_{i=0}^{\left\lfloor \frac{k-1}{2} \right\rfloor} \binom{n}{i}$ lehetőség van.

Hamming korlát bináris kódkönyvre 2/3

- Lássuk be, hogy egy tetszőleges $x \in \{0,1\}^n$ bitszóhoz legfeljebb egy legális $u \in C$ kódszó létezhet, amelyre $d(x,u) \leq \frac{k-1}{2}$ teljesül.
  - Indirekt tegyük fel, hogy létezhet két legális kódszó is a $\mathcal C$ kódkönyvben, jelölje őket u_1 és u_2 . Ekkor viszont az alábbi két feltétel együttesen teljesül:

$$d(x, u_1) \le \frac{k-1}{2} \text{ és } d(x, u_2) \le \frac{k-1}{2}$$

Mi a két kódszó távolsága?

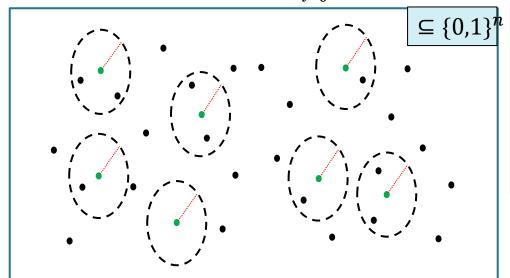
$$d(u_2, u_1) \le d(u_2, y) + d(y, u_1) \le \frac{k-1}{2} + \frac{k-1}{2} = k-1$$

Ez viszont ellentmond annak hogy a kódkönyv Hamming távolsága k, azaz az indirekt feltevésünk volt hibás. Vagyis tetszőleges bitszóhoz legfeljebb egy legális kódszó létezhet, amely a kódkönyv minimális távolságának felénél közelebb van a bitszóhoz.

Hamming korlát bináris kódkönyvre 3/3

4. A kódszavak $\frac{k-1}{2}$ sugarú környezeteiben található bitszavak egymással diszjunkt halmazainak uniója legfeljebb az n-hosszú bitszavak halmazát adhatja ki. Vagyis formálisan:

JELMAGYARÁZAT

- Kódszó
- Bitszó, amely nem kódszó

Hibafelismerés és javítás Hamming távolsággal

Hibafelismerés

d bit hiba felismeréséhez a megengedett keretek halmazában legalább
 d+1 Hamming távolság szükséges.

Hibajavítás

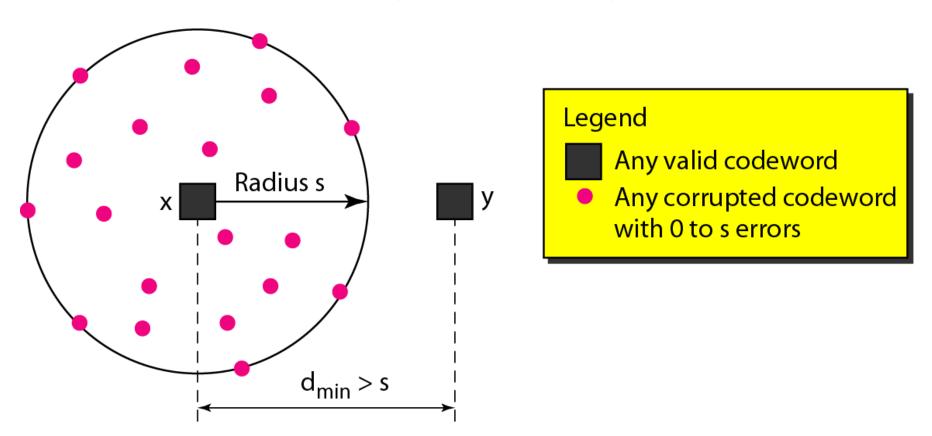
d bit hiba javításához a megengedett keretek halmazában legalább
 2d+1 Hamming távolság szükséges

Definíciók

- Egy $S\subseteq\{0,1\}^n$ kód rátája $R_S=\frac{\log_2|S|}{n}$. (a hatékonyságot karakterizálja)
- Egy $S\subseteq\{0,1\}^n$ kód távolsága $\delta_S=\frac{d(S)}{n}$. (a hibakezelési lehetőségeket karakterizálja)
- A jó kódoknak a rátája és a távolsága is nagy.

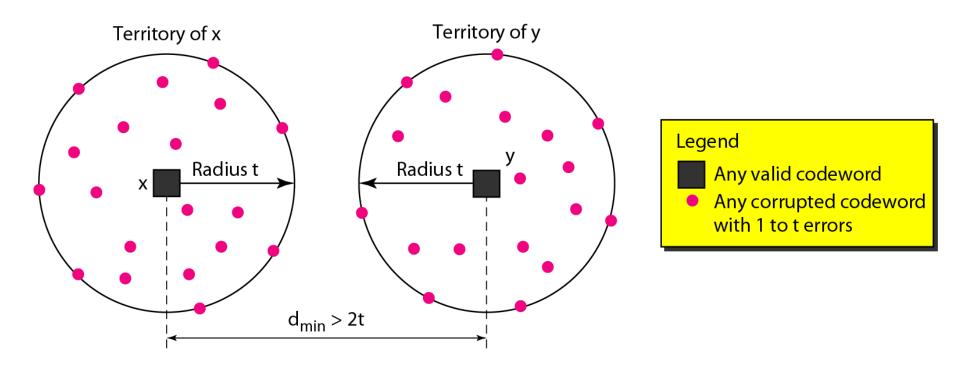
Hiba felismerés

d bithiba felismeréséhez legalább d+1 Hamming távolságú kód szükséges.

Hiba javítás

d bithiba javításához legalább 2d+1 Hamming-távolságú kód szükséges.

Újra a paritás bit használata 1/4

- a paritásbitet úgy választjuk meg, hogy a kódszóban levő 1ek száma páros (vagy páratlan)
  - Odd parity ha az egyesek száma páratlan, akkor 0 befűzése; egyébként 1-es befűzése
  - Even parity ha az egyesek száma páros, akkor 0 befűzése; egyébként 1-es befűzése

ÜZENET 1101011

5 darab
1-es bit

EVEN PARITY HASZNÁLATA
11010111

Paritás bit használata 2/4

Egy paritást használó módszer (Hamming)

- 🗆 a kódszó bitjeit számozzuk meg 1-gyel kezdődően;
- 2 egészhatvány sorszámú pozíciói lesznek az ellenőrző bitek,
   azaz 1,2,4,8,16,...;
- a maradék helyeket az üzenet bitjeivel töltjük fel;
- mindegyik ellenőrző bit a bitek valamilyen csoportjának a paritását állítja be párosra (vagy páratlanra)
- egy bit számos paritásszámítási csoportba tartozhat:
  - k pozíciót írjuk fel kettő hatványok összegeként, a felbontásban szereplő ellenőrző pozíciók ellenőrzik a kadik pozíciót
  - □ Példa: *k*=13-ra *k*=1+4+8, azaz az első, a negyedik illetve a nyolcadik ellenőrző bit fogja ellenőrizni

Paritás bit használata - példa 3/4

- Az ASCII kód 7 biten ábrázolja a karaktereket
- A példában EVEN PARITY-t használunk

ÜZENET BITEK KÓDSZÓBAN LÉVŐ POZÍCIÓNAK FELBONTÁSAI

•
$$3 = 1 + 2$$

•
$$5 = 1 + 4$$

•
$$6 = 2 + 4$$

•
$$7 = 1 + 2 + 4$$

•
$$10 = 2 + 8$$

•
$$11 = 1 + 2 + 8$$

ASCII karakter	ASCII decimális	Üzenet forrás bitjei	Az előállt kódszavak
E	69	1000101	10100000101
L	76	1001100	10110011100
Т	84	1010100	00110101100
E	69	1000101	10 1 0 000 0 101
	32	0100000	10001100000
I	73	1001001	11110011001
K	75	1001011	00 11001 0 011

Paritás bit használata 4/4

- a vevő az üzenet megérkezésekor 0-ára állítja a számlálóját, ezt követően megvizsgálja a paritás biteket, ha a k-adik paritás nem jó, akkor a számlálóhoz ad k-t
- Ha a számláló 0 lesz, akkor érvényes kódszónak tekinti a vevő a kapott üzenetet; ha a számláló nem nulla, akkor a hibás bit sorszámát tartalmazza, azaz ha például az első, a második és nyolcadik bit helytelen, akkor a megváltozott bit a tizenegyedik.

FOGADOTT *E* KARAKTER **10100100**101

Számláló!= 0 SZÁMLÁLÓ = 2 + 4

FOGADOTT *L* KARAKTER **11**110011100

Számláló!= 0 SZÁMLÁLÓ = 2

Köszönöm a figyelmet!